

TOT CAMINANT PER LA PREHISTÒRIA

Itinerari megalític per la serra del Corredor

Autors: **Antoni Mañé, Carme Vila i Lluís Vidal**

Fotografies: **Roger Rovira**

La Pedra Gentil (Vallgorguina) és un dels dòlmens més visitats, al voltant del qual s'han forjat nombroses llegendes de bruixes.

Us presentem un recorregut arqueològic per la serra del Corredor, a cavall entre el Maresme i el Vallès, que, alineada en paral·lel a la costa, forma part de la Serralada Litoral Catalana. Un espai natural d'un important valor ecològic i paisatgístic. A causa de la configuració del relleu, ha estat des de molt antic una zona de pas. Testimoni de l'antiguitat d'aquest poblament són els nombrosos megàlits i les restes d'assentaments ibèrics. En aquest itinerari podrem veure dos tipus bàsics de construccions: els menhirs i els dòlmens. Els autors hem anotat totes aquelles observacions que hem fet durant les nostres excursions, hem recollit material, i el mostrem en aquestes pàgines. Aquest article és la segona part de l'itinerari megalític per la serra del Corredor que va ser publicat al número 856 de *Muntanya*.

EL SANTUARI DEL CORREDOR

Aquest santuari està situat entre la serra de les Mules i el Corredor (657,2 m), al punt més alt del parc de Montnegre-Corredor. Esmentat en un document de l'any 1544 i reconstruït pels volts del 1580, és un edifici d'estil gòtic tardà. S'hi venera la imatge de la Mare de Déu dels Socors, que segons la tradició és una marededéu trobada. Aquí es vol afirmar la petjada dels templers a casa nostra fent de l'actual pagedia una casa de l'orde. També s'afirma que les gàrgoles que hi ha al campanar gòtic són representacions de bruixes i que el so de les seves campanes tenien el poder d'evitar les tempestes. Molt a prop hi havia un abric rocós anomenat les roques dels Frares, destruït el segle passat, que podria ésser un indret d'enterrament situable entre el neolític final, el calcolític i l'edat del bronze.

OPCIÓ A:

Per anar a peu des del santuari del Corredor fins a Collsacreu i el menhir de la Gauxa.

■ La Pedra Llarga

Aproximació. Des del santuari es pot continuar el recorregut a peu, a causa del mal estat dels camins, o bé continuar amb vehicle fins a la carretera C-61. Uns 300 m més avall del santuari, passats quatre revolts, tenim un trencall a la dreta, sota un gran pi, i una pedra amb una fletxa de color blanc; el prendrem en direcció 210° SSO. Sovint el camí és un xaragall produït per l'aigua i pel pas de les motocicletes tot terreny; continua encarat a 160° SSE fins que al cap de nou minuts trobem una pista, que agafarem, a l'esquerra (90-100° E). Dos minuts després deixem una desviació a la dreta i continuem cap als 30° N, fins a arribar, en set minuts, a un lloc on la pista planeja; allí, a la dreta,

a 5 m, en una zona desbrossada, es troba, recolzada en una alzina, la Pedra Llarga.

Descripció. És potser un menhir trencat, antropomorf, caigut i desplaçat del seu lloc original. Segons les guies antigues dels anys cinquanta, es troba dret i tot sembla indicar que va ser fragmentat i traslladat quan es va obrir la pista que passa pel seu costat. En l'indret no hi ha cap aflorament granític proper del qual es pugui extreure la pedra. El fragment actual fa 1,60 m de llarg per 0,80 m d'ample i, aproximadament, 0,35 m de gruix. Té quatre cares molt ben treballades, i no tindria res d'estrany el reaprofitament de la major part de la seva estructura, en un lloc on d'antic hi ha hagut molta ocupació humana; més si pensem que el camí carener on es troba devia ser una via de pas entre la riera d'Arenys (Maresme) i les valls de la contrada dels afluents del riu Mogent (Vallès Oriental).

L'ús de pedres grans (*méga lithos*) és un fenomen característic de les primeres societats agropecuàries.

El megàlit és un dels primers testimoniatges de la prehistòria catalana.

La Pedra Llarga és potser un menhir trencat antropomorf.

El fenomen megalític a la serra del Corredor

Itinerari arqueològic per la serralada del Corredor

A través del temps, les nostres muntanyes han vist com diverses civilitzacions ens deixaven la seva petja, un llegat cultural que ha permès als arqueòlegs i historiadors l'estudi d'aquests antics ocupants i els seus costums. Una de les cultures més antigues que han ocupat el nostre territori és la cultura megalítica. La seva herència ha estat una quantitat excepcional de monuments construïts amb pedres grans: els dòlmens i els menhirs.

La serra del Corredor es caracteritza per tenir una vegetació de pins abundant i esplendorosa.

Malgrat les recerques científiques, encara no es té informació gaire precisa sobre els grups humans que construïren aquests megàlits, però les restes materials (ceràmica, destrals, etc.), així com l'estudi dels sòls antics, fan que es pugui situar l'inici de la seva construcció durant el neolític mitjà (3600 aC), continuarien fins ben entrada l'etapa del neolític final-calcolític (2200-1800 aC) amb reutilitzacions posteriors fins al bronze mitjà i final (1100-700 aC).

A causa de la configuració del relleu, tant el Maresme com el Vallès Oriental han estat, des de molt antic, zones de pas. Al principi, la població s'establí a les valls de la Serralada Litoral, a la serra del Corredor, i aquests assentaments es perllongaren al llarg de història fins a l'aparició de les primeres poblacions marineres. L'excepcional situació geogràfica d'aquesta zona muntanyosa i la riquesa dels recursos naturals ho evidencien. Així trobem el famós dolmen Pedra Gentil (prop de Vallgorguina) i la Pedra Arca (entre Llinars del Vallès i Vilalba Sasserra). Després, els pobles ibers, concretament els laietans, també s'hi van instal·lar, sobretot a les zones d'alçària mitjana, com el turó del Vent i el puig del Castell.

■ Pedra del coll del Pi de Buac

Aproximació. Continuem per la pista uns quatre minuts i trobarem una cruïlla de tres camins; prenem el camí carener, el del mig (115° E). Si seguíssim la pista aniríem vers la creu de Rupit, el coll de la Ferradura i el Montalt (595,5 m) d'Arenys de Munt. Passats sis minuts més, veurem un camí a la dreta; des d'aquesta cruïlla, entrem al bosc en direcció 130° SE, per trobar-nos, a uns 35 m, caiguda sobre el cantell rocallós, una altra pedra treballada, possiblement la resta d'un menhir, que anomenem Pedra del coll del Pi de Buac. Potser el nom del lloc ve d'un gran pi que hi ha a prop, tot envoltat d'alzinar, algun roure i arboç. Va ser trobat per en Lluís Vidal i la Carme Vila mentre preparaven aquest itinerari, a finals del 2003.

Descripció. La pedra en qüestió podria ser la part superior d'un menhir estel·liforme, que fa 1,25 m de llarg per 0,85 m d'ample i uns 0,30 m de gruix, amb un perímetre mitjà de 2,10 m. Presenta una fractura en diagonal en què encara es pot observar la marca d'un dels tascons de fusta emprats per partit-lo; observem també que no hi ha a la rodalia cap aflorament granític d'on pogués sortir la pedra.

Permeteu-nos fer una suposició: encara que no tenim constància que aquesta pedra romangués alçada, si consideréssim la possibilitat que fos un menhir, la relació de proximitat que té amb la Pedra Llarga faria pensar en una mateixa funció i una mateixa cronologia. L'interrogant, doncs, és el mateix: ¿són realment menhirs megalítics amb una filiació neolíticocalcolítica? ¿Són posteriors i serveixen per indicar un camí o una demarcació territorial?

■ El Parent Rost, l'hipotètic dolmen

Aproximació. Un altre cop a la cruïlla, tombem a l'esquerra, cap a l'E. A continuació hi ha un camí a la dreta, que deixarem, i dues corbes de fort pendent i amb grans xaragalls; al cap de cinc minuts, deixem un camí a l'esquerra, continuem baixant i, set minuts després, trobem dos camins a la dreta i al cap de poc, una bifurcació. Anem cap al SE i deixem un camí a la dreta, continuem a l'E i amb cinc minuts més serem a la Casa Nova de Pibernat. Tot aquest garbuix de camins no ens ha de preocupar, perquè gairebé tots prenen la mateixa direcció vers la casa. A partir del pla, el camí torna a ser apte per a vehicles. Anem seguint el GR. Hem caminat 20,6 km.

Deixarem a la dreta la Casa Nova de Pibernat i continuarem per la pista, que va carenejant, en direcció E, 1,4 km aproximadament, on trobarem, a la dreta de la pista, les restes d'un possible dolmen anomenat Parent Rost, el nom de la serra on està ubicat. A la dreta del camí hi ha un intent d'enjardinament, fet possiblement amb pedruscall del túmul megalític.

Descripció. De difícil classificació; de fet, arqueòlegs de prestigi reconegut no l'accepten com a megàlit. Si ho fos, seria possiblement una petita galeria catalana o una cambra pirinenca, per la gran llosa de coberta i el túmul atrinxerat. És compost de tres lloses laterals a l'esquerra (una d'inclinada), una llosa lateral a la dreta, més gran i bolcada, una possible llosa de capça-

lera tombada i una gran llosa de coberta. Aquestes pedres delimitarien una cambra d'1,80 m de llarg per 1 m d'ample i 0,55 m d'alt aproximadament.

El dolmen es deuria destruir en el moment que es va fer el camí. A 4 m vers el S, SW i W, són visibles entre cinc i sis pedres possiblement del peristàlit i pedruscall del túmul d'uns 10 m de diàmetre, atrinxerat en fort pendent. Resulta difícil no fixar-s'hi, ja que en el lloc no hi ha pedres naturals d'aquesta mena i mesura.

■ Menhir de la Gauxa o del pla de les Bruixes

Aproximació. Seguirem la pista fins a arribar a la carretera C-61, que va de Vallgorguina a Arenys de Munt, uns 0,9 km. Un cop a la carretera cal anar a la dreta 30 m i entrar a la urbanització de Collsacreu. Continuem per l'avinguda del Montnegre en pujada, deixant les antenes a la dreta, tot carenejant en direcció N, fins a un dipòsit d'aigua, a la dreta, més o menys 1,5 km. Uns 200 m després trobarem el desviament de can Carcasés, a la dreta; continuarem pel tros asfaltat a l'esquerra, passant per davant d'unes cases al mateix costat, i al cap de poc trobarem un senderó encarat a 260° W, que seguirem entre roures, alzines i matolls uns 80 m, fins que trobarem una pedra caiguda: és el menhir de la Gauxa o del pla de les Bruixes.

Els megàlits i la mitologia

Els dòlmens i menhirs sempre han atret l'atenció de l'home, bé sigui per un interès científic, o bé des d'un punt de vista popular. I ambdós vessants són prou importants. El folklorista Joan Amades, autor del *Costumari català*, ja ens parla de les tradicions i creences populars creades entorn d'aquests monuments. En la mitologia pagana sovint se'ls atribuïa un origen diabòlic i sobrenatural. Fins i tot hi ha tradicions que fan referència a personatges petrificats per les sirenes, els fadrins de Palau-saverdera, representats per alguns menhirs que hi ha pel cap de Creus. D'altres megàlits reben el nom de *taules*, a partir de la creença que havien estat refugi de lladres i bandolers, com el dolmen anomenat Taula dels Lladres, del Port de la Selva. L'octubre de 1885, Artur Osona narrava la seva visita al dolmen: explica la llegenda que el dolmen era el lloc de trobada d'una colla de lladres de la comarca. Allà exposaven el botí i se'l repartien. En una disputa, un dels lladres fou assassinat i la resta ho celebrà bevent vi. El difunt, però, havia enverinat la beguda, i moriren tots. I un noi que els havia estat espiant, s'endugué tots els tresors i es féu ric.

Descripció. Menhir antropomorf, sense escapçar, caigut possiblement *in situ*. Resta aterrat i mig soterrat per la banda SW. Fa 2,45 m de longitud total per 0,85 m d'ample i té tres cares molt ben polides. Tornem a esmentar que en la rodalia no hi ha cap agrupament natural de pedres d'on pugui provenir el menhir.

La funció principal d'aquestes pedres alçades deuria ser la de fitar un territori o assenyalar llocs de reunió social per als habitants de la zona. Podrien ser la darrera expressió totalment abstracta de la deessa megalítica que simbolitzava la mare Terra.

Arribats en aquest punt, hem recorregut 24,68 km. Des d'ací podem tornar per la carretera a Vallgorguina.

Opció B:
Per continuar a peu o amb cotxe fins al dolmen del Trull, el menhir d'en Mañé i la Pedra Gentil.

■ **El dolmen i menhir del Trull**

Aproximació. Seguirem la pista del Corredor, de baixada, fins a 1,8 km; 300 m abans d'arribar a la masia del Trull, a mà dreta surten dos camins: al monticle que hi ha tocant al primer camí es troba el dolmen del Trull. Val la pena, també, aturar-se a contemplar la bella edificació del Trull, molt important per les seves característiques arquitectòniques, en ple funcionament avui dia, i exemple de masia catalana notable, dedicada a la pagesia.

Descripció. Aquest dolmen fou descobert l'any 1947 per Josep Estrada, junt amb la Secció d'Estudi de l'Agrupació Excursionista de Granollers. L'estat actual del monument en fa molt difícil la identificació. Podria tractar-se d'una galeria catalana de dimensions considerables, ruïnosa i amb les lloses escampades pel cim i pels vessants del monticle. El conjunt podria ser les restes d'una cambra funerària d'1,70 m de llarg, 1,40 m d'ample i 1 m d'alt; del túmul de planta el·lipsoïdal fet de pedruscall i terra, només en queden restes.

Malgrat tot, no és clar que sigui un sepulcre megalític, podrien ser senzillament les restes d'unes lloses tallades i escairades, preparades per ser portades a un altre lloc i emprades en altres menesters arquitectònics. No tenim cap notícia sobre si l'indret ha estat mai excavat arqueològicament. El que sí és evident és que no són roques naturals i que d'alguna manera han sofert la intervenció humana.

Caiguda a 2 m vers el NW del suposat sepulcre, hi ha una pedra que sembla un menhir antropomorf, de quatre cares, perfectament treballat, que podria formar part del conjunt funerari megalític. Creiem que està relacionat amb el menhir de la Gauxa, el de ca l'Arenes II, el de ca l'Arenes III, el d'en Mañé, la Pedra Llarga i la Pedra Gentil. Si s'accepta que aquesta pedra és un menhir i que les altres que formen el conjunt són un dolmen destruït, caldria remarcar-ne l'estreta relació.

■ **El menhir d'en Mañé**

Aproximació. Uns 600 m més avall, passada la masia del Trull, tenim a l'esquerra la cruïlla de l'era de Sant Isidre, on hi ha una replantació de pins. Hi anem i, a uns 100 m, agafarem a la dreta una pista per continuar per dalt de la serra d'en Benet. A uns 800 m, després de passar per sota una línia elèctrica d'alta tensió, l'antic camí talla la pista per l'esquerra; allí, a pocs metres i caigut, hi trobarem el menhir d'en Mañé. El nom li fou posat pels seus companys, ja que no hi ha cap altra referència geogràfica i va ser l'Antoni Mañé qui el va descobrir.

Descripció. Podria ser un menhir antropomorf, no escapçat, probablement caigut *in situ*. Fa 1,10 m de llargada per 0,45 m d'amplada i entre 0,18 i 0,28 m de gruix. Presenta quatre cares treballades amb una escotadura i un rebaix possiblement intencionat a sota. Sembla que presenta uns gravats minsos, un en forma de gaiato de pastor i l'altre en forma de semicercle.

Això no obstant, a manca de proves arqueològiques, no tenim certesa sobre la seva tradició neolítica.

■ **La Pedra Gentil**

Aproximació. Tornem a la pista principal i la seguim 3 km. Trobarem un turó on hi ha senyalitzada la Pedra Gentil, a la qual arribem pel costat S.

Història. És possiblement un dels dòlmens més visitats d'aquestes contrades. Fou donat a conèixer el 1878 per Joaquim Vayreda i Josep Saderra. Del dolmen i del lloc s'han forjat moltes llegendes de bruixes. Fins al segle XIX fou conegut amb el nom de Pedra Gelada.

Hom ha dit que va ser traslladat de lloc, al segle XIX. Josep Maria Pellicer, l'any 1887, cita el comte de Bell-lloc descrivint el dolmen, i aporta un gravat on veiem el monument tal com és ara. Sembla que fou reconstruït per Josep Pradell, l'any 1855, segons el gust de l'època, perquè algunes de les lloses que l'aixequen no semblen tenir gaire relació amb les plantes dels dòlmens coneguts per la zona. En aquell temps hom creia que els dòlmens eren altars druídics i aquest té tota la fisonomia d'un altar alçat a qui sap

El menhir d'en Mañé sembla de caire antropomorf, no escapçat, caigut in situ i amb presència d'alguns petits gravats.

Cronologia de l'arqueologia a Catalunya

1914	Fundació del Servei d'Investigacions Arqueològiques de l'Institut d'Estudis Catalans, sota la direcció de Pere Bosch Gimpera, el qual va realitzar la primera síntesi sobre el megalitisme a Catalunya, amb la col·laboració de Lluís Pericot, i va situar-lo a l'eneolític.
1940-1950	Lluís Pericot, a la Universitat de Barcelona, amb l'ajuda dels seus alumnes, reprèn l'estudi del megalitisme a Catalunya. El 1950 publica la seva obra <i>Los sepulcros megalíticos catalanes y la cultura pirenaica</i> . Aquí l'autor proposa un període entre el 2500 i el 1000 aC per al desenvolupament de la cultura dolmènica, fent coincidir el seu final amb l'arribada dels pobles indoeuropeus (<i>urnenfelder</i>) que trencarien amb la tradició megalítica.
1962	Miquel Tarradell, en una síntesi sobre la prehistòria de Catalunya, va proposar una cronologia del 2000-1500 per al fenomen megalític (eneolític final i bronze antic). El tercer mil·lenni restaria ocupat totalment per la cultura dels sepulcres en fosa, o per les seves perduracions.
1965	Joan Maluquer de Motes va proposar al Symposium sobre arquitectura megalítica un inici del fenomen megalític unit al vas campaniforme i un final al voltant de l'any 1000 aC, cobrint d'aquesta manera l'eneolític i pràcticament tota l'edat del bronze a Catalunya.
1960-1970	L'impacte produït per les últimes datacions de C14 dels dòlmens de Bretanya i Portugal, que assignaren una cronologia totalment neolítica i calcolítica (entre el 4000 i el 2000 aC) per als sepulcres megalítics més antics, va fer pensar en la conveniència de revisar les dates del megalitisme a Catalunya.
1970	Les Actes del Col·loqui sobre el Neolític al sud de França plantejaven una cronologia entre el 2500 i el 1800 aC per al món dolmènic, més proper al de Catalunya.
1970-1980	L'investigador Miquel Cura proposa cinc etapes per al fenomen megalític a Catalunya, que, segons les actualitzacions més recents, serien:

Etales del megalitisme a Catalunya:

MEGALITISME I	3500 - 2700 aC. Neolític mitjà. Sepulcres de corredor de l'Alt i el Baix Empordà. Cistes solsonianes. Menhirs.
MEGALITISME II	2700 - 2200 aC. Neolític final. Galeries catalanes. Hemidòlmens. Evolució de les cistes solsonianes.
MEGALITISME III	2200 - 2000 aC. Neolític final-calcolític. Cistes. Ceràmica de vas campaniforme internacional.
MEGALITISME IV	2000 - 1500 aC. Calcolític-bronze antic. Cistes, arques amb vestibul-pou, cambres pirinenques, vas campaniforme pirinenc.
MEGALITISME V	1500 i el 700 aC. Bronze antic-final. Camps d'urnes.

El conjunt megalític del dolmen i menhir del Trull es troba en una situació tan ruïnosa, que en fa difícil la identificació, tot i que podria tractar-se d'una galeria catalana.

La masia del Trull és un bon exemple de mas català dedicat a la pagesia, en ple rendiment.

quins déus. Una de les lloses verticals sembla un menhir reaprofitat; cosa que no és estranya en el megalitisme. Posem un símil empordanès: el dolmen de la Gutina de Sant Climent Sescebes.

Fins aquí hem recorregut 24,6 km; per arribar a la carretera de Vallgorguina ens manquen encara 1,4 km.

FOTO: LLUÍS VIDAL

Vista de la llosa de coberta de la Pedra Arca, amb inscripcions de lletres llatines i una inscultura circular.

La Pedra Arca (Vilalba Sasserra) és possiblement una galeria catalana sense el corredor.

■ La Pedra Arca

Aproximació. Deixem el parc del Montnegre-Corredor i prenem la carretera C-61 cap a Sant Celoni; després prenem la C-35 en direcció a Granollers, fins a arribar a Vilalba Sasserra. Uns 500 m passat el túnel, cal desviar-se per on indica Llinars del Vallès – Polígons, fer la rotonda i sortir per la banda S, on s'indica el camí de ca l'Adrià, Bruc – Travesses..., seguir cap al NE paral·lels a la carretera, cap a Vilalba, uns 600 m, i tornar al SW fins a trobar la Pedra Arca, sota un gran pi.

Història. Estudiat i publicat per Joaquim Mercader, comte de Bell-lloc l'any 1879. Està situat a la vora del riu Mogent, com els Pins Rosers. Un gran pi li fa d'indicador i possiblement l'ha salvat dels camions que transiten per la pista. Abans es donava el nom d'*arca* a moltes cistes, per la seva similitud amb una caixa, i sovint aquestes referències eren emprades per delimitar el territori, segons es desprèn d'alguns documents medievals.

Descripció. Possiblement és una galeria catalana sense el corredor. El túmul ha estat totalment destruït per les tasques agrícoles, però encara es conserva una pedra del cromlec que el delimitava, de les onze que se'n coneixien a començaments del segle XX.

La pedra de coberta té gravades algunes lletres llatines relativament modernes en els seus laterals, que podrien correspondre a una medicació cadastral feta pels volts del 1730. A la cara superior, hi podem apreciar una inscultura circular que ocupa gairebé tota la llosa, una petita cassola ritual i un parell d'inscripcions que podrien ser d'escriptura ibèrica, segons Sanpere i Miquel (1881), on hom vol llegir *Usaik* (o *Vcaic*), que transcriuen per *Ausa*. Recentment, un equip de la Secció Arqueològica del Museu de Mataró ha preparat un treball sobre aquestes inscripcions, i s'han basat en la troballa d'un anagrama similar relativament proper.

Actualment el dolmen està greument amenaçat per les instal·lacions de la macrojardineria en què s'han convertit els camps que l'envoltaven. Malgrat tot, tenim notícies, i l'esperança, d'una propera intervenció de la Generalitat de Catalunya per estudiar de nou el monument i evitar-ne la total destrucció (2004).

■ La Pedra Mirona

Relativament a prop, a Sant Celoni, es diu que hi havia un altre dolmen, entre l'estació de ferrocarril i la Tordera, anomenat Pedra Mirona, desaparegut pels volts de l'any 1950. Encara que Josep Estrada diu que ha vist alguna llosa, l'existència d'aquest dolmen no ha estat mai prou aclarida; la seva situació al costat de la Tordera i sota el talús de la via del ferrocarril trenca amb la ubicació de tots els sepulcres de la comarca.

Fins aquí un itinerari que no deixa de plantejar-nos incògnites sobre el que fou el nostre passat. Sigui quin sigui l'objectiu amb què hom agafa la motxilla i es posa a caminar, paga la pena tenir en compte tots aquests indrets que, prou coneguts, encara ens amaguen petits retalls de la prehistòria, de la vida quotidiana dels qui abans que nosaltres poblaren el territori que ara anomenem Catalunya.

Bibliografia essencial

MAPES:

LLOBET, S. *Montnegre (Collsacreu, Vallgorguina, vall de Tordera, Vallmanya)*. Guia Cartogràfica. Granollers: Editorial Alpina, 1980.

Montnegre-Corredor. Els mapes dels parcs naturals de Catalunya 5. IGC / *El Periódico*, 1999.

MONOGRAFIES:

CASTANY, J. «Noves aportacions al megalitisme de l'interior de Catalunya». *Cota Zero* 3 (1987): 69-75.

CASTELLS I CAMP, J. «El fenómeno megalítico en Cataluña. Últimos trabajos». *Actas de la mesa redonda sobre el megalitismo peninsular*. Madrid, 1986.

LÓPEZ, J. B. «Interpretacions del megalitisme». *Història, Política, Societat i Cultura als Països Catalans*. Enciclopèdia Catalana. Barcelona, 1996.

MAÑÉ SABAT, Antoni. *Itineraris dolmènics de Catalunya*. (Llibre de Motxilla). Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

MERCADER, Joaquim. *Memòries de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques*, 1879.

MORA, Jaume. *Vallgorguina: guia turística breu*. V Ronda Vallesana. Sant Celoni: Unió Excursionista de Sabadell, 1984.

PERICOT I GARCIA, Lluís. *Los sepulcros megalíticos catalanes y la cultura pirenaica*. Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Barcelona: Instituto de Estudios Pirenaicos, 1950.

TARRÚS, J. «El megalitisme a Catalunya». *Estat de la qüestió del neolític a Catalunya*. 9è Col·loqui Internacional d'Arqueologia de Puigcerdà. Andorra, 1992

VAYREDA, J. / SADERRA, J. *Breve reseña de los descubrimientos arqueológicos llevados a cabo por el Centro Artístico de Olot*, 1878.

WEBS:

www.xtec.es/-cmolins3/docmeg1.htm

www.es.geocities.com/megalitisme/art1.htm

Glossari bàsic

cambra pirinenca

cromlec
Stonehengedolmen
Taula dels Lladres

galeria catalana

menhir
Pedra Agudatúmul
vista frontal i planta

calcolític (de *calco*-, del grec *khalkós* 'coure', 'bronze', i *lithós* 'pedra') Anomenat també *eneolític*, correspon a la fase de transició entre el neolític i l'edat del bronze (a partir del 2400 aC).

cambra pirinenca És una mena de dolmen que està tancat pels quatre costats, i en què, la llosa d'entrada no té l'altura suficient per tancar la cambra. Construits durant el calcolític, es relacionen amb la cultura de vas campaniforme.

cromlec (del cèlt. gaèlic *cromlech*, comp. de *crum* 'corbat' i *lech* 'pedra', a través del fr. i de l'angl.)

Cercle de monòlits prehistòrics. Destaca el de Stonehenge, a Anglaterra; però els dels Països Catalans són molt diferents: pedres sense treballar, no gaire grosses, com ara el dels Pins Roser (Cardedeu) i el de la Murtra (Sant Climent de Sescebes).

dolmen (del fr. *dolmen*, creat per arqueòlegs, sembla, del bretó *taol* 'taula' i *men* 'pedra', o potser del còrnica *tolmên* 'forat de pedra') Tomba megalítica de qualsevol tipus, constituïda per dues o més lloses laterals clavades a terra i una o diverses pedres de coberta més o menys grans, semblants a una taula o un altar de pedra; uns altres noms populars catalans per designar el dolmen són *taula*, *caixa* (*cista*) o *arca*.

galeria catalana Tipus de dolmen que consta d'una cambra funerària rectangular, feta amb grans lloses laterals, de capçalera i de coberta, i corredor d'accés ample fet també amb lloses. Estan considerades com el desenvolupament local d'un altra mena de dolmen anomenat *sepulcre de corredor*. Es construïen en el neolític final i fins al calcolític.

inscultura Gravats rupestres executats amb una tècnica de repicament continu que proporciona incisions amples i profundes.

menhir (del fr. *menhir*, i aquest, del bretó *menhir*, id., comp. de *men* 'pedra' i *hir* 'llarga') Pedra plantada a terra, dreta, més o menys treballada i polida, que tenia com a funció indicar un lloc d'enterrament o un indret on els habitants de la zona feien certs rituals, possiblement relacionats amb la fecunditat, la terra o els animals. En alguns casos la pedra ha estat allisada i s'hi han representat gravats. Es classifiquen, segons la forma, en antropomorfs, fal·liformes i estel·liformes. La seva cronologia es pot situar al voltant del neolític mitjà i final.

neolític (del grec *neós* 'nou' i *lithós* 'pedra') Fase de la prehistòria que segueix el mesolític i que precedeix l'edat dels metalls, caracteritzada per l'evolució de l'agricultura (5000-2200 aC).

túmul Monument sepulcral en forma d'un turó de terra o de pedres bastit damunt una tomba. Prové, potser, de la muntanyeta que formava el lloc d'enterrament un cop havia estat inhumat el cadàver amb la mateixa terra excavada per a la tomba. Potser està relacionat amb els dòlmens i altres tombes megalítiques, com galeries cobertes i sepulcres de corredor.

Agraïment: aquests itineraris arqueològics per la serra del Corredor han estat fets amb l'ajut de Josep Agustí i Prat, d'Olot, i amb la col·laboració d'Isabel i Lluís Vendrell, de Cardedeu; Pere Font, de Granollers, i Joan Boter, de Montornès.